

Univerzita Karlova
Filozofická fakulta
Ústav českých dějin

Bakalářská práce

Bc. Květa Šteflová

**Donace špitálu svatého Františka „u paty mostu“ řádu křižovníků
s červenou hvězdou na Starém Městě pražském za vlády Jana
Lucemburského**

Donations for the Hospital of Saint Francis „in pede pontis“ of the Knights of the
Cross with the Red Star in Prague during Reign of John of Luxemburg

Poděkování

Ráda bych poděkovala paní prof. PhDr. Lence Bobkové CSc. za její pomoc při psaní této práce, za podnětné rady a konzultace, stejně jako za velikou trpělivost a milý přístup.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne .....

.....

Květa Šteflová

Abstrakt

Tato bakalářská práce pojednává o donacích pro špitál svatého Františka řádu křižovníků s červenou hvězdou za vlády Jana Lucemburského. Zaměřuje se na donace královny Elišky, markraběte Karla, a především právě krále Jana. Na základě rozboru těchto písemností se práce snaží o pochopení vztahu panovníka a špitálu, o popsání množství podpory, jaká byla řádu poskytována, stejně jako o sledování formulací, které jsou v listinách použity. Pro širší kontext jsou v krátkosti zmíněny i písemnosti přemyslovských panovníků. Práce také popisuje dosavadní stav bádání a literaturu, která se tématu věnuje.

Abstract

This bachelor thesis is about donations for the Hospital of Saint Francis of the Knights of the Cross with the Red Star during Reign of John of Luxemburg. The thesis focuses on donation of queen Elisabeth, margrave Charles and especially of the king John. It tries to understand – based on the documents – the relationship between the hospital and the king, the amount of support, which was given to the hospital, as well as the formulations, which were used in the charts. For wider context the documents of the Přemyslovci dynasty are briefly mentioned, too. This thesis also describes current state of research and the literature, which attends to the topic.

Klíčová slova

Křižovníci s červenou hvězdou, špitál svatého Františka, Jan Lucemburský, Anežka Přemyslovna, donace, konfirmace, privilegia, šlechta, měšťanstvo, klášter

Keywords

Knights of the Cross with the Red Star, Hospital of Saint Francis, John of Luxemburg, Agnes of Bohemia, donation, confirmation, privileges, nobility, burgher, monastery

Obsah

Obsah.....	5
Cíl práce a metodologie.....	6
1. Literatura, prameny a dosavadní stav bádání	8
2. Historie křižovnického řádu	12
3. Donace	15
3.1. Přemyslovské donace	17
3.2. Lucemburské donace.....	23
3.2.1. Donace a konfirmace Jana Lucemburského	23
3.2.2. Písemnost královny Elišky.....	32
3.2.3. Listiny markraběte Karla	33
3.2.4. Shrnutí lucemburských donací.....	34
Závěr.....	36
Seznam grafů.....	38
Seznam pramenů a literatury	39

Cíl práce a metodologie

Snahou této práce je podrobněji prozkoumat donace pro řád křižovníků s červenou hvězdou za vlády Jana Lucemburského, a to především z pohledu panovnického. Práce je rozdělena do několika celků, které se nejprve věnují tématům obecnějším pro vytvoření rámce, a poté se přesouvají ke kapitolám rozebírajícím jednotlivé konkrétnosti.

Nejprve je shrnuta literatura a dosavadní stav bádání. Poté je prostor věnovaný historii řádu křižovníků, respektive té její části počínající založením křižovnického špitálu a končící vládou Jana Lucemburského. Druhá kapitola se zabývá pojmem donace, jejím významem ve středověku, se zaměřením na dary pro církevní instituce. Tyto dvě obecné části mají svůj základ v literatuře, vlastní bádání je uplatněno až v části další, která – jak to již předestírá samotný název celé práce – bude zkoumat donace, a to především ty panovnické, pro křižovnický řád a špitál.

Kvůli nutnosti a potřebě vztáhnout skutečnosti obsažené ve zkoumaných listinách ke skutečnostem jiným, je součástí práce podkapitola o přemyslovských nadáních, aby bylo možné ty lucemburské s nimi porovnávat,¹ lépe zkoumat, snad lépe chápat. Proto ale, že přemyslovské donace nejsou hlavním předmětem zájmu této práce, je s nimi pracováno spíše prostřednictvím již vytvořených registů. Lucemburské listiny oproti tomu jsou prozkoumávány detailněji, s cílem dle nich zmapovat rozsah donací Jana Lucemburského, způsob, jakým byly formulovány, co vypovídají o době svého vzniku, a podobně. Stejně tak se pokouším rekonstruovat možný vztah panovníka ke křižovnickému špitálu, respektive řádu, který byl jako jediný založený právě přemyslovskou dynastií, a na jehož tradici Jan mohl, ale nemusel navazovat. Listiny popisující tyto donace byly nejprve přepsány, poté přeloženy. Pomocí a určitým vodítkem při překladu se staly registry přístupné v digitální podobě na *monasteriu*, a také archivní pomůcka pro křižovnický fond. Za pramennou základnu jsem zvolila fond Křižovníci s červenou hvězdou – generalát a konvent, z něhož jsem zohledňovala především ty listiny, které obsahují donační nebo konfirmační akt. Zároveň, aby byl prostor tyto písemnosti detailně rozebrat, zúžila jsem vydavatele na Jana Lucemburského, Elišku Přemyslovnu a markrabího Karla, v období přemyslovském pak zůstala pozornost zaměřena takřka výhradně na panovníka.

Inspirací v práci se středověkými prameny byly například práce Hany Pátkové, Zdeňky Hledíkové nebo Michala Dragouna. Velice důležitá byla také paleografická průprava získaná

---

¹ Donace Jana Lucemburského, Elišky Přemyslovny a Karla v době Janovy vlády.

at' již z hodin středověké paleografie jako takových, tak i teorie načerpaná z níže citované literatury. Podobně podstatnými byly i hodiny diplomatiky na katedře archivnictví a pomocných věd historických. V neposlední řadě musím zmínit i hodiny bakalářského semináře, v jehož rámci tato práce vznikala.

1. Literatura, prameny a dosavadní stav bádání

Při hledání monografií a dalších prací věnujících se křižovníkům s červenou hvězdou je zajímavé sledovat rozdílnou oblíbenost jednotlivých období řádu. Velké množství děl se zabývá spíše vznikem řádu, je sledován jeho vývoj za přemyslovských panovníků, poměrně bohatá je pak literatura věnovaná duchovní zakladatelce řádu, svaté Anežce České. Dalším obdobím, které se těší pozornosti badatelů a zkoumání, je baroko. Opomíjený není ani kulturní dosah křižovnického řádu, byť opět spíše v raném novověku a později. To může být dáno pronikáním křižovníků do širšího povědomí například díky jejich sejetí s úřadem arcibiskupa nebo stavebními a dalšími signifikantními úpravami jejich sakrálních staveb v 17. a 18. století. Především období nástupu Lucemburků na český trůn se tak jeví jako spíše opomíjenější místo v historii řádu, což dokazuje i situace týkající se literatury.

Kvůli absenci širšího a specifitějšího díla, které by se věnovalo řádu křižovníků během zde sledovaného období vlády Jana Lucemburského, stávají se stěžejními souhrnné práce někdy až přehledového charakteru věnující letům 1313 až 1348 jen malou pozornost, přesto jsou právě takové práce pro celkově menší počet křižovnických monografií velice přínosné. Příkladem je kniha Václava Bělohávka a Josefa Hradce s názvem *Dějiny českého řádu křižovníků s červenou hvězdou*,² která popisuje jak vznik řádu, tak například jeho stav za určitých panovníků. Výklad je doplněný o chronologický výčet řádových představitelů. Nejen pro svou souhrnnost jsou *Dějiny českého řádu křižovníků s červenou hvězdou* často citovaným dílem. Další, v určitém slova smyslu přehledovou, prací je kniha *Rytířský řád křižovníků s červenou hvězdou* od Milana Bubna,³ která je koncipovaná převážně jako postupný výčet nejvyšších mistrů či vel mistrů řádu rozšířený o důležité události během jejich působení. Za zmínku pak stojí i kapitola s názvem *Spiritualita křižovnického řádu* od Jana Nepomuckého Jiříště. Zmíněná kapitola, stejně jako předešlá kniha v případě Václava Bělohávka, jsou tak výtvorem samotných křižovníků. Od Milana Bubna není zanedbatelná ani jeho *Encyklopedie řádu a kongregací v českých zemích*,⁴ respektive její část „řády rytířské a křižovníci“. Přes určitou stručnost danou charakterem knihy popisující množství dalších řádů je uspořádána jinak než kniha *Rytířský řád* a pomáhá tak dokreslit celkový pohled na křižovníky. Ten doplňuje

---

² Václav BĚLOHLÁVEK, Josef HRADEC, *Dějiny českých křižovníků s červenou hvězdou*, Praha 1930.

³ Milan M. BUBEN, *Rytířský řád křižovníků s červenou hvězdou*, Praha 1996

⁴ Milan M. BUBEN, *Encyklopedie řádu a kongregací v českých zemích. Řády rytířské a křižovnické*, Praha 2009.

i starší kniha Václava Vladivoje Tomka.⁵ Statě otištěné ve sborníku věnujícímu se svaté Anežce jsou nepostradatelné pro postžení vzniku řádu a pro jeho uchopení jako celku v širším kontextu.⁶ Právě literatura k osobě zakladatelky je více zastoupenou oblastí, od poměrně starších děl⁷ přes již zmíněný sborník až k monografii o Anežce a její době⁸ či o Anežském klášteřu.⁹

Literární seznam k problematice křižovníků je mnohem širší ohledně publikací zabývajících se více obecným kontextem tématu práce, tedy době 14. století, a především vládou Jana Lucemburského jako druhým stěžejním pilířem práce. Zde lze jmenovat knihu *Jan Lucemburský*,¹⁰ případně *Územní politika prvních Lucemburků na českém trůně*¹¹ od Lenky Bobkové, stejně jako starší dílo Jiřího Spěváčka *Jan Lucemburský a jeho doba*¹² či *Jan Lucemburský* Wojciecha Iwańczaka.¹³ K Janovi je dále vztažena i kniha *Královský sňatek*¹⁴ či širěji *Předhusitské Čechy* Zdeňka Fialy.¹⁵ V této rovině je pak k užití literatuře zahrnuto několik děl pomáhajících vymalovat plastický obraz dané doby, ať už se jedná o práce *Člověk českého*

---

⁵ Václav Vladivoj TOMEK, *Základy starého místopisu Pražského*. Oddíl 1, Staré město pražské, Praha 1866.

⁶ Miroslav ŠMIED, František ZÁRUBA (eds.), *Svatá Anežka Česká a velké ženy její doby*, Praha 2013.

⁷ Běla DLOUHÁ, *Blahoslavená Anežka Česká: dcera českého krále Přemysla Prvního, zakladatelka kláštera sester svaté Kláry a svatého Františka a první abatyše či starší sestra toho kláštera, zakladatelka rytířského řádu křižovníků s červenou hvězdou a jejich špitálu před mostem Karlovým, přečistá sestra svaté chudoby podle srdce bratra Františka*, Praha 1932.

⁸ Petr POLEHLA, Jan HOJDA (eds.), *Církev, žena a společnost ve středověku: sv. Anežka Česká a její doba*, Ústí nad Orlicí 2010.

⁹ Helena SOUKUPOVÁ, *Anežský klášter v Praze*, Praha 2011.

¹⁰ Lenka BOBKOVÁ, *Jan Lucemburský*, Praha 2018.

¹¹ Lenka BOBKOVÁ, *Územní politika prvních Lucemburků na českém trůně*, Ústí nad Labem 1993.

¹² Jiří SPĚVÁČEK, *Jan Lucemburský a jeho doba (1296–1346)*, Praha 1994.

¹³ Wojciech IWAŃCZAK, *Jan Lucemburský. Dějiny bouřlivého života a hrdinné smrti českého krále a lucemburského hraběte v jednadvaceti obrazech*, Praha 2018.

¹⁴ Klára BENEŠOVSKÁ (ed.), *Královský sňatek. Eliška Přemyslovna a Jan Lucemburský – 1310*, Praha 2010.

¹⁵ Zdeněk FIALA, *Předhusitské Čechy. Český stát pod vládou Lucemburků 1310–1419*, Praha 1968

*středověku*¹⁶, *Panovnická reprezentace v písemné kultuře ve středověku*¹⁷, *Svět české středověké církve*¹⁸ nebo *Ideální panovník českého středověku*.¹⁹

Nezanedbatelnou a poměrně velikou kapitolou jsou studentské práce zabývající se různými perspektivami při nahlížení na řád křižovníků, z nichž převažují, podobně jako u monografií, témata ohledně počátku řádu, případně ohledně jeho pozdějšího působení. Jednou z výjimek je zajímavá diplomová práce Vlastimila Rudolfa obhájená na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy s názvem *Majetkové poměry křižovníků s červenou hvězdou: příspěvek k hospodářským dějinám středověku*,²⁰ která mapuje křižovnické statky do husitských válek. Další dvě absolventské práce týkající se probírané problematiky jsou od Zdeňka Vaška, který se zabýval církevními donacemi jako fenoménem politických strategií ve 14. století, a jsou proto pro tuto práci velice cenné.^{21, 22}

Poslední skupina se zaměřuje spíše na praktickou stránku práce, tedy na přepis, překlad a interpretaci křižovnických listin, jedná se o knihy Hany Pátkové²³ a Michala Dragouna²⁴ zabývající se středověkou paleografií případně kodikologií.

Byť se literatura přímo ke křižovníkům může jevit jako nijak zvlášť rozsáhlá, literatura k Janu Lucemburskému tento teoretický nedostatek vyvažuje, a to společně s dalšími pracemi věnujícími se širšímu kontextu sledované doby.

Co se pak týče pramenů v práci užitých, ty vychází především z fondu Křižovníci s červenou hvězdou – generalát a konvent dostupný prostřednictvím virtuálního archivu *monasterium*.²⁵ Tento fond tvoří jádro práce, respektive jeho zpracování společně s interpretací.

---

¹⁶ Martin NODL, František ŠMAHEL (eds.), *Člověk českého středověku*, Praha 2002.

¹⁷ Marie BLÁHOVÁ, Mlada HOLÁ, Klára WOITŠCHOVÁ (eds.), *Panovnická reprezentace v písemné kultuře ve středověku: sborník prací k životnímu jubileu profesora Ivana Hlaváčka*, Praha 2021.

¹⁸ Zdeňka HLEDÍKOVÁ, *Svět české středověké církve*, Praha 2010.

¹⁹ Robert ANTONÍN, *Ideální panovník českého středověku. Kulturně-historická skica z dějin středověkého myšlení*, Praha 2013.

²⁰ Vlastimil RUDOLF, *Majetkové poměry křižovníků s červenou hvězdou: příspěvek k hospodářským dějinám středověku*, diplomová práce na FF UK 1991.

²¹ Zdeněk VAŠEK, „...aby se jim více líbilo modlit se dnem i nocí za nás.“ *Donace v českých zemích ve vrcholném středověku*, diplomová práce obhájená na FF UK 2008.

²² Zdeněk VAŠEK, *Zbožné dary v českém středověku*, disertační práce na FF UK 2016.

²³ Hana PÁTKOVÁ, *Česká středověká paleografie*, České Budějovice 2014.

²⁴ Michal DRAGOUN, *Středověké rukopisy v Českých zemích*, Praha 2018.

²⁵ Národní archiv Praha, fond Křižovníci s červenou hvězdou – generalát a konvent, Praha (1233–1872), dostupné: <https://www.monasterium.net/mom/CZ-NA/RKt/fond>, citováno [8. 5. 2024].

Listiny, kopiáře a další materiály jsou pak uloženy v Národním archivu na základě depozitní smlouvy, proto tedy nejsou přímo v archivu křižovníků. Orientaci usnadňuje archivní pomůcka Archiv křižovníků,²⁶ stejně jako registry Josefa Emlera^{27, 28} a další. Pro pohled pamětnický a tehdejší je velice přínosným pramenem *Zbraslavská kronika*.²⁹

---

²⁶ Karel BERÁNEK, Věra BERÁNKOVÁ, Archiv křižovníků s červenou hvězdou v Praze, I. díl – Listiny 1233–1872. Inventář SÚA, Praha 1983: Archivní pomůcka.

²⁷ Josef EMLER (ed.), Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae. Pars III. Annorum 1311–1333, Praha 1890.

²⁸ Josef EMLER (ed.), Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae. Pars IV. Annorum 1333–1346, Praha 1892.

²⁹ Zbraslavská kronika, František Heřmanský, Rudolf Mertlík (edd.), Praha 1975.

2. Historie křižovnického řádu

Počátek řádu křižovníků s červenou hvězdou je spojován s Anežkou Přemyslovnou. Právě ona nechala založit špitál, z něhož později vzešel samotný křižovnický řád. Nit v barvě jejich rubínové hvězdy propojuje spiritualitu hned několika významných postav křesťanství, které Anežku při její zakladatelské činnosti inspirovaly. Mezi nimi stojí svatá Hedvika, svatá Alžběta Durynská, svatá Klára, svatý František z Assisi či svatý Augustýn,³⁰ jehož řehole se pro křižovníky stala závazným a určujícím textem. Jmenované osoby, jejich osudy a díla, se staly inspirací pro Anežčin fundační akt, jímž došlo k vytvoření pomyslného mostu mezi různým prožíváním víry, včetně formy její praktické, denně žité podoby, mostu propojujícímu tradici tak zvaně rytířskou a řádovou. Mostu, u jehož paty se křižovnický řád usídlil.

Založení řádu je kladeno do roku 1238,³¹ jeho postupné konstituování bylo procesem tomuto datu daleko předcházejícím. Jak již bylo zmíněno, svatá Anežka nechala nejprve založit špitál, a to roku 1232,³² respektive 1233,³³ v přesném roce se literatura rozchází. Sídlil na Starém Městě pražském u kostela svatého Haštala.³⁴ Tak nejen lokací, ale i finanční závislostí, byl špitál blízký klášteru chudých panen sv. Kláry, jehož členkou se později stala sama Anežka.³⁵ Do historie špitálu se vzápětí zapsala další členka panovnického rodu, a to Anežčina matka, Konstancie Uherská, která mu darovala kostel svatého Petra Na Poříčí s k tomu náležejícím hospodářstvím.³⁶ O donační činnosti Konstancie pak zpravuje například listina z roku 1235, která uvádí darování několika vsí odkoupených od řádu německých rytířů,³⁷ písemnosti pak dokládají angažovanost i dalších Přemyslovců ve vztahu ke špitálu, jako je tomu u Přemysla, bratra svaté Anežky, stejně jako přímo u Václava I.

---

³⁰ M. BUBEN, Encyklopedie řádů a kongregací, s. 133–137.

³¹ M. BUBEN, Encyklopedie řádů a kongregací, s. 138.

³² F. ZÁRUBA, Špitální kostel sv. Františka „u paty Pražského mostu“, fundace sv. Anežky IN M. ŠMÍD, F. ZÁRUBA (ed.), Svatá Anežka Česká, s. 152.

³³ M. BUBEN, Rytířský řád křižovníků, s. 3.

³⁴ Tamtéž.

³⁵ Tamtéž, s. 3–4.

³⁶ V. BĚLOHLÁVEK, J. HRADEC, Dějiny českých křižovníků s červenou hvězdou, s. 19.

³⁷ Karel BERÁNEK, Věra BERÁNKOVÁ, Křižovníci s červenou hvězdou – generalát a konvent, Praha, I. díl – listiny; inventář č. p. 1206, Praha 1983 (dále pouze jako „Křižovníci, inventář“), č. 7, s. 21.

Právě díky daru Konstancie Uherské, kterým byl zmíněný kostel svatého Petra Na Poříčí, mohl špitál v roce 1235 změnit své dosavadní působiště a přesunout se k tomuto kostelu.³⁸ Na témže místě pak špitál přijal bulu *Omnipotens Deus* Řehoře XI. z roku 1237, jíž se špitál ocitl v pravomoci papeže a bratrstvo, dosud patřící ke špitálu, je pak změněno na řád, jehož řeholí je ustanoven text svatého Augustina.³⁹ Rok 1237 není jediným, do kterého se datuje založení řádu. Rokem založení bývá označován i ten následující, tedy rok 1238, protože právě tehdy se svatá Anežka rozhodla vzdát všech statků, které byly špitálu darovány a které měla ve své správě, ve prospěch papeže, respektive křižovníků, jimž byl majetek předán. Tím završila definitivní osamostatnění řádu od kláštera Na Františku a zpečetila konstituci nového řádu, který se ve svém zřízení inspiroval jak řády rytířskými – a to nejen ve spravování špitálů, ale například i v možnosti mít zbraň – tak i řeholními kanovníky, jejichž některé aspekty vzal za vlastní.⁴⁰

Důležitým je pak rok 1252, kdy bylo na prosbu Anežky vyjednáno přidělení signifikantního řádového znamení. Tím se stala červená hvězda, papežem Alexandrem IV. potvrzená roku 1256.⁴¹ Zároveň také došlo k dalšímu přesunutí křižovnického centra, tentokrát na místo, které dalo řádu část latinského názvu, – k patě mostu, tehdy Juditina⁴² – kde řád sídlí dodnes. Tato oblast, sahající právě až ke zmíněnému kamennému mostu, byla darovaná řádu urozeným Hroznatou⁴³ a stala se místem budování nového špitálu a kostela zahájeném v roce 1252, což dokládají i dobové kroniky. Stavby byly pravděpodobně částečně dokončené již roku 1257.⁴⁴ Zvolená poloha byla pro špitál velice výhodná, například díky možnosti vybírat clo a mýtné, stejně tak ale měl sám špitál k mostu povinnosti ve formě starosti o něj.⁴⁵ Jednalo se o poměrně nestandardní umístění, uváží-li se, že špitál, respektive jeho kostel, přímo naléhal k Juditinu mostu a k jeho bráně a že z jedné části byl umístěn nad Vltavou.⁴⁶

---

³⁸ V. BĚLOHLÁVEK, J. HRADEC, *Dějiny českých křižovníků*, s. 20.

³⁹ M. BUBEN, *Rytířský řád křižovníků*, s. 5.

⁴⁰ Tamtéž, s. 6.

⁴¹ Tamtéž, s. 8.

⁴² V. BĚLOHLÁVEK, J. HRADEC, *Dějiny českých křižovníků*, s. 21–22.

⁴³ Případně jeho ženou.

⁴⁴ F. ZÁRUBA, *Špitální kostel sv. Františka* IN M. ŠMÍD, F. ZÁRUBA (eds.), *Svatá Anežka Česká*, s. 152.

⁴⁵ M. BUBEN, *Rytířský řád křižovníků*, s. 7.

⁴⁶ Zdeněk DRAGON, *Praha 885–1310. Kapitoly o románské a raně gotické architektuře*, Praha 2002, s. 163.

I díky tomuto je zřejmé, že přídomek křižovnického sídla „u paty mostu“ nebyl frází, ale přesným popisem lokace. Mimo jiné i kvůli ní nebyli křižovníci pohřbíváni v prostorách špitálu, ale měli vyhrazenou část hřbitova u jiného blízkého kostela.⁴⁷ Právě poloha u řeky, respektive u důležitého mostu, předznamenala další z tehdejších funkcí křižovnického areálu, a to funkci obrannou. Toho si všímá i Zbraslavská kronika, která zmiňuje polohu špitálu v souvislosti s budováním opevnění před příchodem Jana Lucemburského.⁴⁸ Petr Žitavský říká, že křižovnický špitál byl opevněný po způsobu hradů a že k takové fortifikaci bylo přistoupeno kvůli obraně města.⁴⁹ Nakonec však stejně opevnění valný účinek nemělo.⁵⁰

Možná tohle byla první interakce mezi novým králem a starším českým špitálem. Další část této práce přemýšlí nad tím, jaký vztah měl Jan Lucemburský k řádu, který byl založený předchozí dynastií a byl jedinečný. Zda si uvědomoval jeho výjimečnost, zda uměl navázat na své předchůdce. Ze zachovaných listin snad všechny odpovědi vyčíst nelze, ale mohou napovědět, proto se také staly mým základním pramenným východiskem. Při jejich rozebírání jsem si vzpomněla na Georgese Dubyho a jeho knihu *Rok tisíc*. V ní sice mluví o písemnostech z 10., respektive 11. století, ale některé teze rezonují i v tomto tématu. Duby o dokumentech říká: „...každý z nich obsahuje malou část celku, který vznikne jejich svedením dohromady, spojením všech lakonických údajů, což dává badatelům možnost pokusit se rekonstruovat, nikoliv bez váhání a jistých mezer, spleť lidské vztahy.“⁵¹ A na jiném místě, když se zamýšlí nad formulací takových dokumentů, nad písáři, píše: „...a pod jejich perem zůstaly všechny moderní fenomény zahaleny maskou starodávných slov a ulpívaly v rámcích zkosnatělých vyjádření.“⁵²

---

⁴⁷ Zdeněk DRAGON, *Praha 885–1310. Kapitoly o románské a raně gotické architektuře*, Praha 2002, s. 163.

⁴⁸ F. ZÁRUBA, *Špitální kostel sv. Františka* IN M. ŠMÍD, F. ZÁRUBA (ed.), *Svatá Anežka Česká*, s. 152–153.

⁴⁹ *Zbraslavská kronika*, František Heřmanský, Rudolf Mertlík (edd.), Praha 1975, s. 177.

⁵⁰ F. ZÁRUBA, *Špitální kostel sv. Františka* IN M. ŠMÍD, F. ZÁRUBA (ed.), *Svatá Anežka Česká*, s. 152–153.

⁵¹ Georges DUBY, *Rok tisíc*, Praha 2007, s. 14.

⁵² Tamtéž.

3. Donace

Ve své diplomové práci píše Zdeněk Vašek o čtyřech motivacích, které vedly k donačnímu aktu směřovaného církevním institucím. Je to popud náboženský, hospodářský, reprezentační a politický.⁵³ Podobně rozděluje donace i Zdeňka Hledíková ve svém příspěvku *Donace církevním institucím v Čechách v prvním dvacetiletí 15. století*, kdy – její členění je zde směřováno spíše k darům kostelům – jsou motivace rozděleny na duchovní, ekonomické⁵⁴ a prestižní.⁵⁵ Darování z většiny nevycházelo pouze z jedné jmenované motivace, často bylo výsledkem jejich spojení či kombinace.⁵⁶ Zároveň se také důvody pro akt nadání mohly měnit v průběhu donátorova života, jiné mohly být v jeho aktivních letech, jiné na sklonku života.⁵⁷ Ztotožňují se s myšlenkou, že ono duchovní východisko mohlo být základem pro donační konání, stejně jako s tezí, že sama donace byla čímsi jako typizovaným činem, podobně jako často jeho listinná verze.⁵⁸ Neméně pak toto platí i u panovnické osoby. Její zbožnost, jejíž součástí byla právě ochrana a podpora církve, se jevila jako nedílná součást vladařovy prezentace, stejně jako legitimizační prvek jeho moci.⁵⁹ Panovnické donace tak byly považovány za esenciálnost dotvářející vladařský obraz. Donace byla vyjádřením vztahu donátora k určité instituci a její podpory, která mohla mít podobu hmotnou, právní, podobu platu, stejně jako podobu potvrzení již vydaného dokumentu.⁶⁰ Odměna – v širokém slova smyslu – za takový čin měla různou formu, vždy však směřovala k zajištění boží milosti a často i trvalé paměti na sebe, případně na celý rod (sloužení pravidelných bohoslužeb, udržování místa posledního odpočinku apod).⁶¹

U listin směřovaných křížovníkům byla situace nepatrně odlišná – nejednalo se o klasický klášter. V první řadě je u tohoto řádu, i u listin jemu určených, akcentovaná jeho

---

⁵³ Z. VAŠEK, „...aby se jim více líbilo modlit se...“. Donace v českých zemích, s. 18.

⁵⁴ Ve smyslu prezentace movitosti donátora.

⁵⁵ Z. HLEDÍKOVÁ, Donace církevním institucím v Čechách v prvním dvacetiletí 15. století (Statistický přehled) in: Husitství – reformace – renesance. Sborník k 60. narozeninám Františka Šmahela, Jaroslav PÁNEK, Miloš POLÍVKA, Noemi RAJCHRTOVÁ (edd.), Praha 1994, s. 252.

⁵⁶ Z. VAŠEK, „...aby se jim více líbilo modlit se...“. Donace v českých zemích, s. 18–19.

⁵⁷ Z. VAŠEK, Zbožná nadání in: Historie – Otázky – Problémy 3, č. 2, 2011, s. 55–56.

⁵⁸ Z. VAŠEK, „...aby se jim více líbilo modlit se...“. Donace v českých zemích, str. 20–21.

⁵⁹ R. ANTONÍN, Ideální panovník, s. 322–333.

⁶⁰ L. BOBKOVÁ, Jan Lucemburský, s. 376.

⁶¹ L. BOBKOVÁ, Jan Lucemburský, s. 376–377.

charitativní činnost, jakou bylo zajištění provozu špitálu, jehož hlavním posláním byla starost o chudé, nemocné a bezmocné v něm přebývajících. Právě tyto osoby jsou v množství listin explicitně jmenovány jako ti, kteří jsou pod ochranou špitálu a pro které je majetek onoho špitálu rozšiřován nebo potvrzován. Při zkoumání donací Jana Lucemburského je také nutné mít na paměti situaci, která mohla jeho fundační počiny ovlivnit, a která se do určité míry odlišovala od období přemyslovského. V době Janovy vlády již neměl panovník příliš prostoru pro realizaci velkorysých fundací (zakládání klášterů či kapitul). Jednak mu to neumožňovaly prostředky, jednak již byla dostačující síť církevních institucí. Namísto zakládání nových objektů jako v období předchozí dynastie tak spíše přicházela ke slovu podpora stávajících církevních domů.⁶² Jsou tedy patrná specifika v několika rovinách. Ve světle těchto skutečností tak vyvstala otázka, jaké listiny do výzkumu zahrnout. Vzhledem ke zmíněnému to nejsou výlučně ty písemnosti, které obsahují přímý dar, ale i dokumenty konfirmační potvrzující dřívější donaci či privilegium. Zdeněk Vašek uvádí, že „nemůžeme nazývat donaci každé královské vyhovění žádosti o konfirmaci starších listin.“⁶³ Panovník dle něj neměl důvod odmítnout potvrdit předkládanou listinu a jeho konání tak v tomto ohledu mohlo mít stereotypní charakter.⁶⁴ Sám ale dodává, že na druhou stranu není dobré konfirmace zcela zlehčovat.⁶⁵ V celku s touto tezí souhlasím, ale přesto si myslím, že i konfirmaci, která pouze potvrzuje a dále nerozšiřuje původní práva či majetek, je snad možné vnímat ve velice volném smyslu slova jako obdarování, respektive jako vyjádření podpory. A to proto, že i potvrzení určitého privilegia může být vnímáno svým způsobem jako dar, byť výslovně neznamená rozmnožení majetku či příjmů. Jako projevení zájmu, jako znamení přízně, jako určitého uznání poslání příslušné instituce. Ať již jsou však konfirmace vnímány jakkoliv, myslím si, že je důležité, aby v práci zahrnuty byly, a to z toho důvodu, že mohou pomoci pochopit, jakou část z vydaných listin směřujících k určité instituci – v tomto případě ke křižovnickému špitálu – zaujímají donace v pravém slova smyslu a jakou část pak tvoří „pouhé“ potvrzování dřívějších privilegií, práv a majetků.

Zkoumané listiny jsem rozdělila do tří hlavních skupin. První představují panovnické listiny obsahující donaci, a to jak donaci hmotnou, tak darování práv a výsad. Zároveň jsou do ní zahrnuty i ty listiny, které obsahují konfirmaci a zároveň dar. Druhou skupinu pak tvoří

---

⁶² L. BOBKOVÁ, Jan Lucemburský, s. 376.

⁶³ Z. VAŠEK, „...aby se jim více líbilo modlit se...“. Donace v českých zemích, s. 72.

⁶⁴ Z. VAŠEK, Zbožná nadání in: Historie – Otázky – Problémy 3, č. 2, 2011, s. 58.

⁶⁵ Tamtéž.

listiny konfirmační. Třetí skupinou jsou pak listiny a listy, které nespádají ani do jedné ze zmíněných dvou skupin, tedy neobsahují ani donaci ani konfirmaci, nýbrž například nařízení nebo souhlas s určitým konáním. Ty nebyly dále rozebírány, jsou pouze pro produkci Jana Lucemburského zahrnuty v závěrečném grafu, aby pomohly vytvořit celistvou časovou osu.

3.1. Přemyslovské donace

Ve snaze mít možnost vztáhnout donační a konfirmační činnost Jana Lucemburského směřovanou křižovníkům zachycenou v jejich fondu k jiným panovníkům, nahlédne tato podkapitola do přemyslovských listin. Tak může být vytvořen základ pro srovnání. Relevantní je listinná produkce Václava I., Přemysla Otakara II. a Václava II. Žádná listina Václava III. není ve fondu Křižovníků s červenou hvězdou dochována.

Výše byla nastíněna specifika lucemburské doby a jejich vliv na nadání a konfirmace, důležité je ale také zmínit okolnosti, za nichž byly uskutečňovány přemyslovské donace. Založení špitálu i křižovnického řádu spadá do období vlády Václava I. Zakladatelkou byla jeho sestra, Anežka, a její přímluvy – i dle zmínek v množství listin – měly velký vliv na další členy královské rodiny a jejich následné donátorské konání. V podpoře nového špitálu se například realizovala Anežčina matka, královna-vdova Konstancie (†1240), díky níž byl hned v počátcích špitál velice dobře nadán. K podpoře křižovníků vyzýval i ne jeden papež, jak je patrné například v dokumentu ze 13. prosince 1247, v němž papež Innocenc IV. nabádá k almužnám pro křižovnický špitál,⁶⁶ či v listině z 10. května 1256, ve které vybízí papež Alexandr IV. panovníka k donacím.⁶⁷ V kontrastu s tím v době Janova nástupu byl špitál přece jen již v určité míře etablovaný a poměrně hojně obdarovaný z předchozích desetiletí.

Donační a konfirmační produkce Václava I. uložená v křižovnickém archivu má sama o sobě poměrně komplikovaný počátek, neboť první dvě listiny datované k 12. únoru 1235 jsou v archivní pomůcce křižovnického fondu označeny za falza ze 14. století.⁶⁸ Bylo tak otázkou, jak k těmto dvěma písemnostem přistupovat, nakonec bylo rozhodnuto o jejich nezahrnutí do celkových výčtů, mimo jiné pro svou obsahovou podobnost s další listinou z téhož data, která je již označována za originál. Zde bych jen, snad s drobným odbočením, ráda zmínila

---

⁶⁶ Křižovníci, inventář, č. 31 a 32, s. 30 a 31.

⁶⁷ Křižovníci, inventář, č. 55, s. 45.

⁶⁸ Křižovníci, inventář, č. 3 a 4, s. 18 a 19.

zajímavý článek Josefa Šrámka s názvem Středověká listinná falza,⁶⁹ v němž se autor zamýšlí nad tím, jak byly a jsou vnímány středověké listiny označené za falzifikáty, stejně jako nad postojem, který byl k takovýmto dokumentům, i jejich tvůrcům, chován. Připomíná, s odkazem na díla dalších historiků, že padělek mohl vzniknout jako dokument upevňující a potvrzující určitá práva, která sice předtím nebyla zlistiněna, ale fakticky platila. Nebo v případě, že byl původní dokument nenávratně poškozen. Případně pak, že se falzum mohlo vytvořit na základě dobré víry, že práva v něm obsažená musela být v dřívější době jistě vydána.⁷⁰ Nemuselo se tak vždy jednat o špatný úmysl. Proto je možné, že přestože dvě listiny Václava I. pro křižovnický špitál jsou označené za falza ze 14. století, jedná se zároveň o dokumenty, které popisovali skutečný a tehdy uznávaný stav věcí. Obsahem těchto listin je dle registů vyjmutí špitálu z moci šlechty či úředníků a darování různých výsad,⁷¹ mezi nimiž je například možnost soudit hrdelní zločiny na místech špitálu podléhajících, stejně jako vyjmutí z moci královských úředníků, a podobně. To, že listiny s velkou pravděpodobností reflektují skutečný stav minimálně některých skutečností, mohou ukazovat další tři dokumenty z křižovnického archivu. Prvním, je opis s pečeti Starého Města pražského z období okolo roku 1310, v němž Václav I. „přijal špitál ... pod zvláštní ochranu a udělil mu svobody a imunity v celém království“,⁷² druhým pak listina Řehoře IX. pravděpodobně z roku 1237, v níž se píše o špitálu, který má být v ochraně papeže, a který byl „založený královou sestrou Anežkou na pozemcích králem darovaných a obdařený týměž králem a pražským biskupem svobodami...“.⁷³ Třetím vodítkem pak může být i listina Václava I. z roku 1253, v níž je zmíněno, že „...špitál podléhá přímo papeži.“⁷⁴ Tolik tedy jen k počátkům s Václavem I. spojené listinné produkce.

Nejstarší za originál označená listina Václava I. pro křižovníky má do určité míry podobný obsah s oněmi dvěma falzy. V této písemnosti vydané již zmiňovaného data 12. února 1235 je křižovníkům dána výsada, na základě které neplatí cla a mýta.⁷⁵

---

⁶⁹ Josef ŠRÁMEK, Středověká listinná falza. Podvod, nebo prostředek uchování dějinné paměti? IN Dějiny a současnost, ročník XXXI, 4/2009, str. 33–36.

⁷⁰ J. ŠRÁMEK, Středověká listinná falza, s. 35.

⁷¹ Křižovníci, inventář, č. 3 a 4, s. 18 a 19.

⁷² Křižovníci, inventář, č. 6, s. 20.

⁷³ Křižovníci, inventář, č. 10, s. 22.

⁷⁴ Křižovníci, inventář, č. 44, s. 38–40.

⁷⁵ Křižovníci, inventář, č. 5, s. 20.

V roce 1240 pak křižovníci od Václava získávají kostel na hoře svatého Hypolita u Znojma.⁷⁶ O čtyři roky později svěruje Václav křižovníkům dříve založený a nyní do Stříbra přeložený špitál, přičemž tomuto špitálu ještě daruje farní kostel.⁷⁷ Zde se tedy jedná *de facto* o dvě listiny s rozdílným pořízením, ale rozhodla jsem se je vnímat jako „jednu“ donaci, a to proto, že kostel byl nejprve věnován špitálu, který teprve poté byl věnován křižovníkům.

Další, výše již zmiňovaný, dokument stojí na pomezí mezi donací a konfirmací. Pochází z roku 1253, konkrétně z 6. dubna.⁷⁸ Jsou v něm dopodrobna vypsány všechny dosavadní křižovnické statky darované nejen samotným panovníkem, ale i dalšími donátory z řad panovnické rodiny i mimo ni, ať už se jedná o Václavovu matku, královnu Konstancii, Václavova bratra Přemysla, stejně jako jeho jmenovce Přemysla, Václavova syna, či osoby z řad šlechty. Konfirmace se pak rozšiřuje o darování dalších statků, díky jejichž výnosu má být zabezpečena starost o most. V konfirmační části je zároveň právě zmiňován dar v podobě oblasti v okolí mostu, kam křižovnický špitál přesídlil a podle nějž získal své přízvisko. Důležitosti této listiny si všímá například i jedna podkapitola v knize Dějiny českých křižovníků s červenou hvězdou.⁷⁹ V listině potvrzených křižovnických statků jsou například zmiňovány vsi Hloubětín, Humenec a Hnidošice a další k nim náležející, které byly křižovníkům dány královnou Konstancí donací z 12. února 1235⁸⁰ či ves Rakšice darována listinou již 2. října 1234 markrabětem Přemyslem.⁸¹ U těchto dvou právě zmíněných donačních listin, listiny královny Konstancie a listiny markraběte Přemysla, je zároveň přivěšena i Václavova pečeť jako panovníkovo potvrzení darovacího aktu.

Poslední donace Václava I. pak pochází z 16. srpna 1253, v níž král křižovníkům daruje ves Jeneč, po určité době kostel v Řevnicích a k němu příslušné právo.⁸² Z provenience Václava I. pak pochází ještě konfirmace daru vsi Turska od Bohuslavy z Turska.⁸³

Tolik tedy k listinám dochovaným v křižovnickém fondu. Je ale velice pravděpodobné, že v něm nejsou dochovány všechny pro tuto práci relevantní vydané písemnosti. To dokládá i jedna z konfirmací Přemysla Otakara II. Ta reaguje na ve fondu nepřítomnou Václavovu listinu,

---

⁷⁶ Křižovníci, inventář, č. 24, s. 27 a 28.

⁷⁷ Křižovníci, inventář, č. 26 a 27, str. 28 a 29.

⁷⁸ Křižovníci, inventář, č. 44, s. 38–40.

⁷⁹ V. BĚLOHLÁVEK, J. HRADEC, Dějiny českých křižovníků, s. 23 a 24.

⁸⁰ Křižovníci, inventář, č. 7, s. 21.

⁸¹ Křižovníci, inventář, č. 2, s. 18.

⁸² Křižovníci, inventář, č. 46, s. 40–41.

⁸³ Křižovníci, inventář, č. 12, s. 23–24.

kteřá je datovaná k roku 1326 a v níž panovník přijímá špitál pod ochranu a potvrzuje mu různá privilegia. Tento Václavům dokument je zanesený v Codexu diplomaticu, v křižovnickém fondu ale nikoliv.⁸⁴

Lze tak s jistotou říci, že Václav I. vydal pro křižovnický špitál minimálně 6 donací a 4 konfirmace, s tím, že výše zmíněná listina z 6. dubna 1235 obsahuje donační i konfirmační část. Dvě konfirmace jsou pak, jak bylo zmíněno, samostatné listiny, se dvěma dalšími pak dává Václav I. souhlas v podobě přivěšení pečeti na donační listinu jiného vydavatele. Je patrné, že donační činnost nad konfirmační převažuje, i když ne příliš výrazně. Zároveň je také zajímavé všimnout si, že ve většině donací je explicitně zmíněna Anežka Přemyslovna, a to buď jako zakladatelka řádu, či jako osoba, na jejíž přímluvu je donace činěna. U páté je tato teze nejistá kvůli špatnému dochování listiny.

Listinná produkce Přemysla Otakara II. pro křižovníky začíná podobně nesnadně jako ta Václavova. První listina Přemysla Otakara II. z 12. dubna 1252, v níž navrácí dříve odebranou ves Dačice a místo další vsi daruje křižovníkům les Ládví, je v inventář fondu označena jako pravděpodobné falzum z konce 13., případně počátku 14. století.⁸⁵ Tak se o dokumentu vyjadřuje i Codex diplomaticus.⁸⁶ Přesto právě tento dokument potvrdí Jan Lucemburský krátce po svém nástupu na královský trůn a ten se tak stane první Janovou listinou vydanou pro křižovníky vůbec.

Do téhož roku, přesněji do 6. června, se datuje ještě jedna listina Přemysla Otakara II., v níž podřizuje poddané spadající pod kostel svatého Hypolita – daný křižovníkům Václavem I. roku 1240, jak již bylo zmíněno – a další osoby pod křižovnickými kostely jejich právní a soudní moci, zároveň jsou jim dány různé druhy desátků, stejně jako se rozšiřují některá privilegia.⁸⁷ Jako první Otakarova listina křižovnického fondu, i tento dokument je označený za možné falzum ze 13. století.

První donací z produkce Přemysla Otakara II., o jejíž dataci se nepochybuje, je listina z 26. prosince 1253, v níž vedle konfirmace starší listiny Václava I. Přemysl rozšiřuje práva křižovníkům podřízeného špitálu ve Stříbře, dává mu ves Butov a potvrzuje ves Stříbro.⁸⁸

---

⁸⁴ CDB III/1, č. 130, s. 164–165.

⁸⁵ Křižovníci, inventář, č. 40, s. 35.

⁸⁶ CDB IV/1, č. 242, s. 415.

⁸⁷ Křižovníci, inventář, č. 41, s. 36.

⁸⁸ Křižovníci, inventář, č. 47, s. 41.

Následná donace je z 12. ledna 1257, díky ní získávají křižovníci ves Plchov.⁸⁹ Za donaci lze snad považovat i listinu z 30. ledna 1261, ve které je křižovníkům prominut odvod jedné hřivny stříbra z pole u města Mostu.⁹⁰ Dne 13. května 1269 pak Přemysl promíjí křižovníkům všechna cla a mýta „na vodě i na souši“.⁹¹ I přes špatnou čitelnost textu je pak v listině viditelné Anežčino jméno. Jak potvrzuje i regest, Anežka je v ní zmiňována jako zakladatelka špitálu.⁹²

Co se konfirmací týče, ve fondu je jich dochovaných celkem pět. První je datována k 7. červnu roku 1255, v níž potvrzuje ves Tursko.⁹³ Druhá je vydána 28. prosince téhož roku a potvrzuje obsáhlou konfirmační a donační listinu Václava I. z roku 1253, o níž bylo pojednáno výše.⁹⁴ Třetí Přemyslova konfirmace je pak pravděpodobně z roku 1260, v ní potvrzuje darování vsi Jenče a kostela v Řevnicích,⁹⁵ jež byly křižovníkům v roce 1253 dány Václavem I. O devět let později, 1. května 1269, konfirmuje Přemysl Otakar II. Václavovu listinu z roku 1237⁹⁶ a práva darovaná špitálu ještě dále drobně rozšiřuje. Téhož roku pak vydává poslední konfirmaci, a to opět Václavovy listiny z roku 1253.⁹⁷ Na této Václavově listině se s velkou pravděpodobností mohla nacházet také Přemyslova schvalující pečeť vzhledem k tomu, že Přemysl II. je v listině explicitně zmiňován jako ten, který souhlasí s pořízením svého otce a zároveň je ve spodní části listiny místo na tři pečeti, do dnešní doby nedochované, z nichž jedna snad patřila právě Přemyslovi.

Obecně lze k listinám Přemysla Otakara II. říci, že je v nich stále patrné vědomé spojení Anežky Přemyslovny a křižovnického špitálu. Z jeho produkce je v křižovnickém fondu dochováno 5 konfirmací, co se pak součtu donací týče, je situace komplikovanější. O dvou je z hlediska datace pochybováno, přesto jsou obě později konfirmovány po Přemyslu Otakarovi následujícími panovníky. Počítaly-li by se tedy „pouze“ nezpochybněné listiny, donace jsou ve fondu dochovány čtyři.

Listiny Václava II. jsou v křižovnickém fondu zastoupeny jen skutečně drobně, zvláště je-li množství donací a konfirmací srovnáno s činností dvou Václavových předchůdců. Z jeho

---

⁸⁹ Křižovníci, inventář, č. 59, s. 46.

⁹⁰ Křižovníci, inventář, č. 62, s. 48.

⁹¹ Křižovníci, inventář, č. 70, s. 52.

⁹² Tamtéž

⁹³ Křižovníci, inventář, č. 51, s. 43.

⁹⁴ Křižovníci, inventář, č. 52, s. 43–44.

⁹⁵ Křižovníci, inventář, č. 61, s. 47–48.

⁹⁶ Křižovníci, inventář, č. 67, s. 50 a 51. In CDB III/1, č. 130, s. 164 a 165. je uveden rok 1236.

⁹⁷ Křižovníci, inventář, č. 68, s. 51.

produkce je ve fondu zachována pouze jedna donace, a to z 20. června roku 1286. Jedná se o darování podacího práva, které se týká kostela v Kynšperku nad Ohří.⁹⁸ Dále jsou Václavovi připisované dvě konfirmace. První se datuje k 8. prosinci 1287⁹⁹ a právě ona potvrzuje zmiňovanou listinu Přemysla Otakara II. z 6. června 1252. Ve Václavově listině je původní Přemyslova donace přepsána celá, zdá se, že se shodným zněním.

Druhá konfirmace je z 8. října roku 1288, v ní Václav potvrzuje dar špitálu v Klatovech.¹⁰⁰

Pro doplnění je možné ještě uvést že Václava produkce pro křižovníky rokem 1288 nekončí. Například 25. srpna 1296 vydává listinu, v níž souhlasí s uskutečněnou koupí vsi Velečín.¹⁰¹ Nejedná se sice ani o konfirmaci, ani o donaci, lze však alespoň vidět, že se ve Václavově případě nejedná o – směrem ke křižovníkům – pouze dva aktivní roky, ale že se v některých jejich záležitostech angažoval i nadále. Byť v porovnání s předchůdci možná ne v takovém rozsahu. I to je ale možná diskutabilní – což bude rozvedeno v závěru této kapitoly.

Spíše jen pro zajímavost a v krátkosti, co se týče donací přemyslovských královen. Již byla výše zmíněná donace královny Konstancie, díky níž získali křižovníci například kostel svatého Petra na Poříčí,¹⁰² kde sídlili před přesunem do svého nynějšího působiště. Co se týče královny Kunhuty, od ní pochází listina pravděpodobně z období kolem roku 1248 říkající, že křižovníci jsou osvobozeni od cel, Kunhuta také slibuje svou podporu.¹⁰³ Dne 14. října 1272 je pak vydána listina její jmenovkyně Kunhuty, druhé manželky Přemysla Otakara II., v níž je křižovníkům darován kostel v Řevnicích a filiální kostel ve Václavicích a Živhošti, se vším, co ke kostelům náleží.¹⁰⁴ Je patrné, že bylo zvykem, aby i královny podarovaly křižovnický řád, respektive jeho špitál, a podporovaly odkaz jeho zakladatelky.

V drobném shrnutí tedy lze říci, že v množství listin, ať již donací nebo konfirmací, je možné pozorovat stále žijící vliv Anežky Přemyslovny jako zakladatelky řádu a jeho přímlykyně. Často je to právě ona, na jejíž prosbu je listina vydána. Co se pak jednotlivých dokumentů a jejich vydavatelů týče, vcelku logicky u prvního zde zmiňovaného panovníka,

---

⁹⁸ Křižovníci, inventář, č. 91, s. 63.

⁹⁹ Křižovníci, inventář, č. 92, s. 63.

¹⁰⁰ Křižovníci, inventář, č. 95, s. 64.

¹⁰¹ Křižovníci, inventář, č. 103, s. 71–72.

¹⁰² Mimo jiné zmíněno v: M. BUBEN, Encyklopedie řádů a kongregací, s. 137.

¹⁰³ Křižovníci, inventář, č. 36, s. 33.

¹⁰⁴ Křižovníci, inventář, č. 76, s. 55.

tedy Václava I., převažují donace nad konfirmacemi, u druhého, Přemysla Otakara II., jsou již donace a konfirmace v podstatě vyvážené a konečně u třetího, Václava II., v drobném výčtu jeho produkce pro křižovníky sice převažují konfirmace, a to v počtu dvě ku jedné donaci. Ovšem je otázkou, jestli spíše u tohoto malého vzorku není vypovídající samotný počet více nežli poměr. Je ale nutné si připomenout, že listiny uložené v křižovnickém fondu nemusí být zcela kompletní, což již ukázala například jedna ve fondu nedochovaná listina Václava I., na kterou byl ale odkaz v listině jiného panovníka. Je tedy možné, že někteří panovníci byli vůči špitálu ještě štedřejší. To dokazuje i následný níže zapsaný rozbor Janových listin, nicméně myslím si, že tenhle drobný náhled putoval spíše i po obsahové stránce listin, než aby se nejdůsledněji snažil zachytit počet. Tímto tak byla snaha vytvořit jakési komparační zrcadlo k hlavní části, tedy lucemburským donacím.

3.2. Lucemburské donace

Panovnické donace a konfirmace období vlády Jana Lucemburského budou rozebrány podrobněji, než jak tomu bylo u výčtu donací a konfirmací přemyslovských panovníků. Pro lepší orientaci byly v textech opět použity registry, a to především z již citovaného inventáře křižovnického fondu, stejně jako registry v Codexu diplomaticu a Regestáři, obojí je taktéž citováno. Pro větší přehlednost v popisovaných skutečnostech text prokládá malé množství grafů.

3.2.1. Donace a konfirmace Jana Lucemburského

Vůbec první listina Jana Lucemburského pro křižovníky je datována k 13. květnu roku 1313.¹⁰⁵ Jde o potvrzení listiny Přemysla Otakara II. z 12. dubna 1252, o níž bylo psáno výše, nicméně o konfirmacích až později. Pro zachování stejného postupu jako u přemyslovských listin se začne donacemi. První je vydána 18. ledna roku 1327, na jejímž základě byli křižovníci vyjmuti z platby papežských desátků.¹⁰⁶ Nejde o zcela nové privilegium, sama listina totiž říká, že Jan byl informován výběřčími desátků, břevnovským opatem a vyšehradským děkanem, i jinými, o tomto osvobození, které vychází z práva a ze zvyklostí. Nicméně zřejmě proto, že nesrovnalosti ohledně placení, respektive neplacení, desátků byly opakující se záležitostí, formuloval Jan svůj nálezný – lze-li to tak říci – jako vlastní ustanovení,

---

¹⁰⁵ Křižovníci, inventář, č. 141, s. 88–89.

¹⁰⁶ Křižovníci, inventář, č. 173, s. 108.

jímž si přeje a nařizuje, aby byli křižovníci od platby i v budoucnu osvobozeni. Vyjmutí z nutnosti odvádět desátky bylo poměrně frekventovaným tématem i v kontextu dalších dochovaných křižovnických listin, exponované bylo mimo jiné období mezi lety 1313 až 1317.¹⁰⁷

Další Janovo osvobození bylo sepsáno téhož roku o necelé dva měsíce později. V něm se však nejednalo o papežské desátky, nýbrž o městské dávky. V listině ze 13. března roku 1327 totiž Jan osvobodil křižovnický špitál v Ústí nad Labem od městské daně.¹⁰⁸ Motivace pro toto osvobození je pospáno klasickou formulkou „*pro remedio animae*“,¹⁰⁹ v listině přímo zanesenou jako: „*pro anime nostre remedio*“. Za zmínku pak snad stojí drobná zmínka odkazující na předešlou panovnickou dynastii a s určitou mírou spekulace i na královské založení celého špitálu: „*...ex donationibus concessionibus predecessorum nostrorum... Regum Boem[ie]*“. Ani u jedné z těchto dvou donací není žádná zmínka o Anežce Přemyslovně jako zakladatelce či osobě s řádem spjaté, skutečnost tolik typická pro přemyslovské listiny.

Hmotná donace pro křižovníky byla vydána až 18 let po Janově nástupu na český trůn. Datuje se k 19. říjnu roku 1329 a Jan v ní dává křižovníkům farní kostel v Unhošti a farní kostel s kaplí v Tachově, a to se vším, co k tomu náleží, včetně možnosti usazovat zde své kněze.¹¹⁰ Tato listina s pomyslným donačním prvenstvím popisuje svoji motivaci pro vydání opět typickou formulkou „*pro remedio animae*“,¹¹¹ ovšem rozšiřuje ji a ta tak nezahrnuje pouze Jana jako donátora, nýbrž i jeho předchůdce. Říká: „*...pro n[ost]re et predecessorum n[ost]rorum Illustrium Regum Boemie anima[rum] remedio...*“. I zde by bylo možné spekulovat, zda právě tato zmínka nemá poukazovat na královské založení celého špitálu. Stejně jako u předchozích listin zde opět – na rozdíl od dob přemyslovských – chybí jakákoliv zmínka o Anežce Přemyslovně.

Další dvě Janovy donace byly vydány 5. června roku 1337 a týkají se takřka stejné věci.¹¹² V první z oněch dvou listin daruje Jan křižovníkům sedm jiter¹¹³ lesa v Brdech

---

¹⁰⁷ Mimo listin z prvního desetiletí 14. století, to dokazují i pozdější dokumenty ze 40. let 14. století.

¹⁰⁸ Křižovníci, inventář, č. 174, s. 108.

¹⁰⁹ Zmiňováno například ve: Z. VAŠEK, „...aby se jim více líbilo modlit se...“, s. 22.

¹¹⁰ Křižovníci, inventář, č. 179, respektive 180, (kdy druhá verze listiny je její pozdější přepis), s. 111.

¹¹¹ Zmiňováno například ve: Z. VAŠEK, „...aby se jim více líbilo modlit se...“, s. 22.

¹¹² Křižovníci, inventář, č. 201 a 202, s. 121 a 122.

¹¹³ V inventáři (Křižovníci, inventář), stejně tak v regestu na webu *monasterium* jsou zmiňována „jitra“, ale přímo v listině je používán termín „laneos“, tedy jednotka větší, než jsou jitra. Zde je zachována terminologie

u Dobřichovic, a to jako náhradu za škody způsobené záplavami, které poškodily křižovnická pole. Příslušná část lesů je křižovníkům dána dědičně s tím, že špitál má právo těžít z lesa dřevo. Výslovně listina zmiňuje také Janovy syny Karla a Jana a nařizuje, aby křižovníkům nijak nebránili v jejich činnosti a hospodaření. Obdobně jako u předešlé listiny chybí zmínka o Anežce Přemyslovně. Ve druhém dokumentu Jan přidává k sedmi jitrům lesa ještě další tři, opět s právem těžby. Jedná se o tentýž les u Dobřichovic, lokace jiter je přiblížena poznámkou, že jsou na hoře a kolem hory, která: „*dictu[m] w[u]lgariter Webnussy*“. Na tomto místě již nejsou zmiňováni Janovi synové jako v předešlém případě a analogicky ke všem zmíněným Janovým listinám ani Anežka Přemyslovna. Toto obdarování je možné chápat jako reakci na aktuální těžkosti, ve kterých se křižovníci ocitli, a jejichž dopad panovník svou donací zmírnil.

Další hmotnou donací Jana Lucemburského je dokument z 30. července 1338.¹¹⁴ Křižovníkům je předán špitál v Kouřimi, o který nemělo být v minulosti dobře postaráno. Byli vybráni, aby daný stav věcí napravili. Špitál je jim darován se všemi majetky a náležitostmi, které k němu patří. Je možné si tak myslet, že křižovníci byli pro Jana důvěryhodní, svěřil-li jim nápravu v oblasti špitálnictví zanedbaných záležitostí, a že si tedy byl vědom jejich zkušeností a kvalit. Počet křižovníky spravovaných špitálů mimo Prahu se tak dále rozrostl.

Poslední listinou z oblasti nadání je pak dokument vydaný 23. dubna 1341. Jan povoluje křižovníkům pronajmout jakýkoliv ze svých statků, pokud bude taková potřeba.¹¹⁵ Zároveň o tomto počínání mají být spraveni dva z králových blízkých, a to notář komory „*Herbord*“ a pražský měšťan v listině zapsaný jako „*Hamezlin Theodericus*“. Pronajmutí má proběhnout dle emfyteutického práva, přičemž délka pronájmu není závazně stanovena, může se tak jednat až o pronájem doživotní, respektive jak listina říká: „*...ad certos Annos, vel ad vite temp[or]a...*“. Výtěžek z takového počínání pak má zcela logicky být použit na chod křižovnického špitálu. Zároveň se ale nutně nemuselo jednat o špitál pražský, nýbrž o jakýkoliv, k němuž by byl pronajímáný prostor vázán. To ukazuje listina křižovnického velmistra Oldřicha z 28. října 1342, dle které má část výtěžku z pronájmu několika lánů putovat do špitálu ve Stříbře, u něhož se právě tyto pozemky nacházejí.¹¹⁶

---

inventáře, ale v budoucnu by bylo dobré prozkoumat, zda se skutečně jednalo o lány, či je užitý termín „*laneos*“, ale v kontextu výměny lesa se specificky slovo přeložilo jako „*jitro*“.

¹¹⁴ Křižovníci, inventář, č. 209, s. 125.

¹¹⁵ Křižovníci, inventář, č. 221, s. 130.

¹¹⁶ Křižovníci, inventář, č. 229, s. 135.

Tolik tedy k Janově donační produkci dochované v křižovnickém fondu. Tak zvané hmotné donace byly vydány v průběhu necelých deseti let. Při rozšíření skupiny i o vyjmutí a osvobození je časová osa Janových listin pro křižovníky delší. První písemnost tohoto typu byla vydána v roce 1327 a poslední v roce 1341. V celkovém součtu se tedy jedná o sedm dochovaných donačních listin.

První Janova konfirmace je zároveň jeho první listina vydaná pro křižovníky vůbec a předchází i Janově konfirmaci práv Starého Města pražského z roku 1316. Jde o dokument z 13. května 1313, v němž Jan potvrzuje listinu Přemysla Otakara II. datující se k 12. dubnu 1252. Křižovníkům je darován les Ládví a navráceny Dačice.¹¹⁷ Jak je již popsáno, Přemyslova listina je v archivní pomůcce označena jako pravděpodobné falsum konce 13., či počátku 14. století. Pokud by tedy tomu tak bylo, listina musela být skutečně napsána nejdéle na počátku 14. století, vzhledem k tomu, že je již roku 1313 konfirmována a zároveň v Janově dokumentu zapsána v celém znění. Nutno říci, že samotná Přemyslova listina je dnes prakticky nečitelná, její přepis je nicméně k nalezení v Codexu diplomaticu¹¹⁸ a je tedy totožný s tím, který je zanesen v Janově konfirmaci. Tu částečně stihl podobný osud jako zmiňovanou přemyslovskou listinu. Některé její části jsou hůře čitelné, jiné zcela nečitelné, nicméně oproti Přemyslově listině jsou poškození v podstatě drobná. Konfirmace obdobně jako ostatní Janovy donační listiny neobsahuje žádnou zmínku o Anežce Přemyslovně a přemyslovští panovníci jsou v ní zmíněni obvyklým termínem „*predecessores*“, jako „předchůdci – čeští králové“.

Druhá Janova konfirmace je datována ke 14. září roku 1332. Potvrzovala křižovníkům práva ohledně vybírání cla na – s trochou nadsázky snad lze říci „jejich“ – mostě.¹¹⁹ Jan v listině říká, že původní křižovnická privilegia ohledně mýtného shořela, a proto tedy on vydává zmíněnou konfirmaci, v níž různé druhy mýta potvrzuje. Jsou velmi podrobně popsána, a to následovně: každý, kdo není cizinec – v listině „...*regnicole univ[er]si...*“ – má zaplatit za koně s vozem 1 haléř, „...*unum hallen[sem] d[enariu]m...*“, pokud se jedná o cizince, za koně mají být zaplacen dva haléře, „...*de uno quouis Equo duos hall[e]n[ses] d[e]n[ar]i[os]*“, případně se placená částka snižuje na jeden haléř, pokud má daný cizinec zboží. Zároveň ale měla existovat výjimka pro ty, kteří pobývali v oblasti do dvou mil od Prahy. Celkem 72 haléřů se platí v případě, že je vezena nevěsta, „...*quis suam sponsam...dux[er]it...*“. Stejný obnos, tedy 72 haléřů, je nutné zaplatit, pokud se veze do Prahy k poslednímu odpočinku Žid, „...*Judeo*

---

¹¹⁷ Křižovníci, inventář, č. 141, s. 88–89.

¹¹⁸ CDB IV/1, č. 242, s. 415 a 416.

¹¹⁹ Křižovníci, inventář, č. 187, s. 114–115, taktéž RBM III, č. 1945, s. 756–757.

quoq[ue] mortuo...“. Částka 72 haléřů se pak platí i v případě stěhování, „...*qui de loco in locum cum familia...*“. Vybírané obnosy pak samozřejmě měly putovat na udržování a opravování mostu. Za tím účelem bylo také křižovníkům povoleno lámat kámen. Tato listina patří, dle mého názoru, k tomu nejzajímavějšímu, co lze ve fondu pro sledované období nalézt, a to především díky možnosti nahlédnout do tehdejšího praktického života. Starost o most musela být pro křižovníky zatěžující a pravděpodobně i nákladnou záležitostí. To může ilustrovat právě Janova confirmace, která nejenže křižovníkům přiznává výběr mýta, ale zároveň jim umožňuje lámat kámen právě za účelem oprav a údržby. Jako celek tak lze confirmaci vnímat jako poměrně velkorysou pomoc. Pověření správou mostu mohlo být pro křižovníky potvrzením jejich důvěryhodnosti vůči panovníkovi a možná také určitá forma prestiže. A vzhledem k tomu, že špitál se nacházel v těsné blízkosti tohoto mostu, ocitl se na poměrně frekventovaném místě. Je tedy možné předpokládat, že platy a dary, které křižovníkům na podporu špitálu přicházely, nebyly myšleny „pouze“ na samotný chod instituce, nýbrž částečně i na jeho vizuální stránku, byť jsou samozřejmě v listinách jako pomyslní příjemci darů zmiňováni především právě špitál obývající lidé.

Dne 14. září 1332 byla vydána ještě další Janova confirmace, a to dvou listin Václava I.¹²⁰ První privilegium zakomponované do této confirmace je pravděpodobně oním nejasným dokumentem hlásícím se k 12. únoru 1235, prohlášeným za falzum 14. století. Sama Janova confirmace nicméně listinu ještě chybně o třicet let postrašuje. Text je skutečně až na několik málo slovosledně upravených pasáží totožný s textem listiny z křižovnického fondu pod inventárním číslem 3, Janova confirmace ale přemyslovskou listinu necituje celou, zapsána je necelá třetina a chybně je její vrocení. V rámci tohoto privilegia je křižovnický špitál vyjmut z moci královských úředníků, jak je zapsáno v confirmaci: „...*ut nullo n[ost]ro[rum] officialium Camerarii Ministe[r]iales Barones Nob[il]es Judices...*“. Bližší určení druhé inkorporované listiny v archivní pomůcce uvedené není, je popsána pouze jako privilegium Václava I. „z r. 1253 (v Praze), kterým slibuje špitálu svou přízeň“.¹²¹ Ani toto privilegium není v Janově confirmaci zapsáno celé, opis končí bohužel ještě před samotnou dispozicí, nicméně podle oné, byť krátké, opsané části se domnívám, že se jedná o onu rozsáhlou confirmační listinu Václava I. z roku 1253,¹²² v níž potvrzuje křižovníkům všechny jejich dosavadní statky. Z této Václavovy listiny je v Janově dokumentu opsáno necelých pět řádků, nicméně ty se, až

---

¹²⁰ Křižovníci, inventář, č. 188, s. 115.

¹²¹ Křižovníci, inventář, č. 188, s. 115.

¹²² Křižovníci, inventář, č. 44, s. 38 a 40., podrobněji je listina rozebrána výše.

na drobné výjimky například v podobě slovosledně zaměněných slov, shodují. Opsaná, tedy Václavova, část mluví o určitém bilancování jako motivaci pro své činy, zároveň zmiňuje Anežku jako zakladatelku špitálu. Říká, že špitál byl dříve u svatého Petra, nyní se nachází na jiném místě, a to u mostu. Jan na počátku konfirmace pak mluví o dvou privilegích Václava, svého vznešeného předchůdce, která byla potvrzena dalším králem, a to Přemyslem Otakarem, a které on sám, tedy Jan, měl číst.

Čtvrtou v křižovnickém fondu uloženou konfirmaci vydává Jan 18. února 1336, ta potvrzuje všemožné výnosy pro křižovnický špitál.¹²³ Zmiňovány jsou například vsi Vraňany, „*Wranyan*“ nebo Lety, „*Lethow*“. Tyto výnosy jsou pak různého charakteru, zatímco Václavice, „*Wadislowitz*“ odvádí peněžní dávku, „*pecu[n]ie*“, ves Vtelno, „*Wtelna*“, odvádí několik desítek kuřat, „*pullos*“ a další naturálie. Dne 4. dubna 1337 byla vydána listina, již potvrzuje křižovníkům dvůr v Dolanech, který jim byl prodán Prosinkou z Dolan,¹²⁴ v listině zapsán jako „*Prosinca de Dolan*“. Poměrně krátká a útlá listina, výška jejíž pečeti je takřka rovná výšce textu, říká, že Jan potvrzuje na prosbu křižovníků vlastnictví zmíněného dvora na věčné časy. Dvě poslední Janovy konfirmace v křižovnickém fondu se pak *de facto* váží ke stejné věci, a to k výměně lokalit mezi křižovníky a zemským písařem Štěpánem. Listinou z 5. dubna roku 1338 potvrzuje Jan Lucemburský směnu porostliny, teda lesa, Roblína, kterou vlastnili křižovníci, za porostlinu Mořina, která byla ve vlastnictví zmíněného písaře.¹²⁵ Jádrem konfirmace je citace Štěpánovy listiny z 12. března 1338, v níž písař o směně mluví jako o aktu posvěceném panovníkem.¹²⁶ Roblín, „*d[ic]to Roblin*“ s lokací u Tetína, Mořina, „*Morsuna*“, s lokací u Dobřichovic. Takřka témuž se věnuje i listina z 25. července 1338,¹²⁷ s tím rozdílem, že v tomto dokumentu původní Štěpánova listina již inkorporována není. Také je drobně pozměněna upřesňující poznámka, kdy se o Roblínu již mluví jako o lokalitě v blízkosti Dobřichovic. Vzhledem k relativně podobné poloze všech zmíněných oblastí ale není tato drobnost zvláštností. Zajímavostí by snad mohlo být, že tato útlá listina byla vydána v Lucemburku, stejně jako – opíšeme-li kruh – Janova poslední „hmotná“ donace vydaná jen o pět dní později, jak je již psáno výše.

---

¹²³ Křižovníci, inventář, č. 193, s. 117–118.

¹²⁴ Křižovníci, inventář, č. 200, s. 121.

¹²⁵ Křižovníci, inventář, č. 205, s. 123.

¹²⁶ Křižovníci, inventář, č. 204, s. 122–123.

¹²⁷ Křižovníci, inventář, č. 208, s. 124.

Tolik tedy k Janovým donacím a konfirmacím uloženým v křižovnickém fondu. Za zmínku jistě stojí dva dokumenty, a to ze 40. let 14. století, v nich sice není pořízení podobné donacím nebo konfirmacím, jedná se vesměs o nařízení dodržování jiného výnosu, nicméně ty nám právě ukazují, že Janova produkce směřující ke křižovníkům byla pestrá a poměrně hojná. Mimo křižovnický fond jsou pak, dle Regestáře, k nalezení ještě další dvě listiny směřované křižovnickému špitálu, ty jsou ale v jejich archivu nedochované. Pro úplnost o nich alespoň v krátkosti bude pojednáno. První z nich byla vydána 29. prosince 1319 a jedná se v ní o náhradu za ves u Chomutova¹²⁸. Ve druhé, z 19. března 1325 Jan souhlasí a potvrzuje prodej jedné z křižovnických vsí.¹²⁹ Ani jedna písemnost tak není dokumentem donačním nebo konfirmující křižovnické statky či majetek.

Souhrnně lze říci, že u Jana se – alespoň dle listin ve fondu dochovaných – neobjevují sporné písemnosti s nejasnou datací, jako tomu bylo například u Václava I. Ať již je to dáno lepším dochováním, nebo zkrátka časovým posunem jako takovým. Počet donací se v celkovém počtu zastavil na čísle sedm. Rozdělí-li se donace na „hmotné“ a donace práv a imunit, je patrné, že ani jedna ze skupin výrazněji nepřevažuje. Za první skupinu byly vydány čtyři listiny, ze druhou skupinu tři. I konfirmací bylo vydáno sedm, a tedy oba druhy dokumentů nejsou vzájemně disproporční. Právě toto zjištění se mi zdá být důležité, protože ukazuje, že nejenže nedocházelo výhradně k pouhému potvrzování starších listin, ale zároveň konfirmace ani drtivě nepřevažují a donační složka směřovaná ke křižovníkům není ani v nejmenším upozaděna.

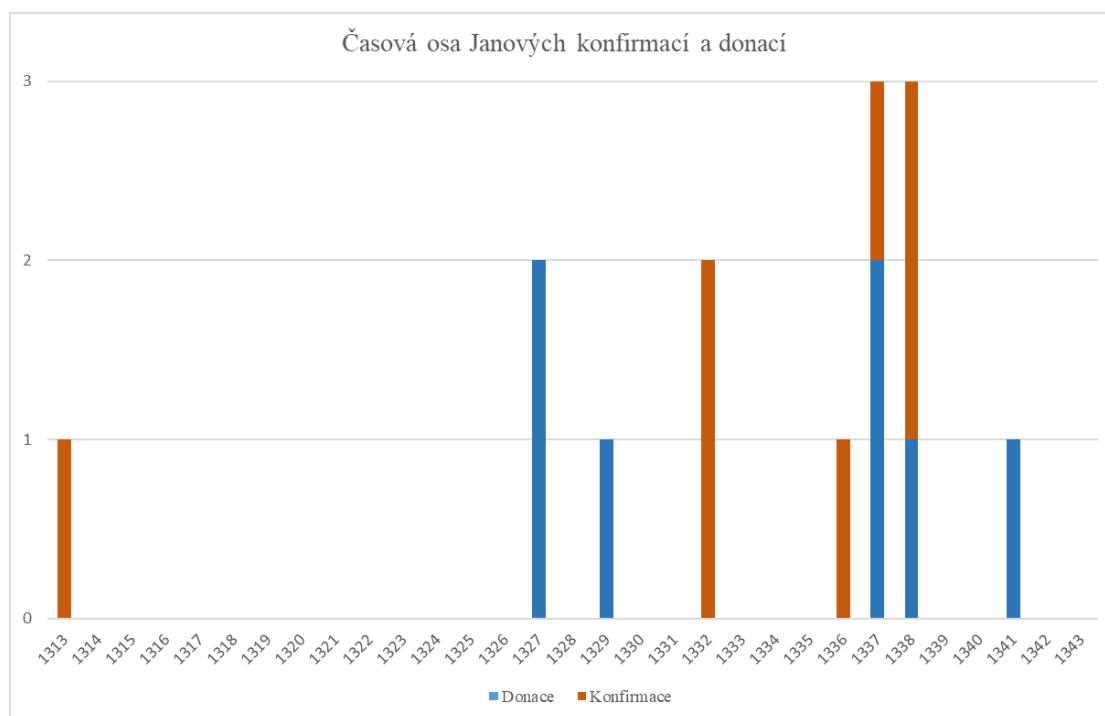
Dosazení těchto listin do časové osy pak popisuje graf č. 1. Díky němu je možné názorně vidět, že donace byly vydávány spíše v druhé polovině Janovy vlády, tři na konci 20. let, tři na konci 30. let a poslední na počátku 40. let. Co se konfirmací týče, jasně z grafů vystupuje osamocená Janova první pro křižovníky vydaná listina. Po ní následuje dlouhá pauza kompenzovaná až plodným obdobím 20., ještě více však 30. let. Tato kumulativnost zmíněných let je sama o sobě poměrně zajímavá. Ukazuje totiž, že konfirmace v tomto případě nedominovaly období počátku Janovy vlády, jak by bylo možné čekat, ale že se ve větší míře objevují až ve 30. letech 14. století. Lze také díky grafu pozorovat snad určité upevňování Janovy vlády, jako i královských statků. Na počátku vládnoucího období dochází pouze

---

¹²⁸ RBM III (1311-1333), č. 551, s. 231.

¹²⁹ RBM III (1311-1333), č. 1052, s. 405.

ke confirmaci, jak to ostatně bylo obvyklé i u jiných institucí v této době,¹³⁰ teprve postupem času dojde i k činnosti donační.

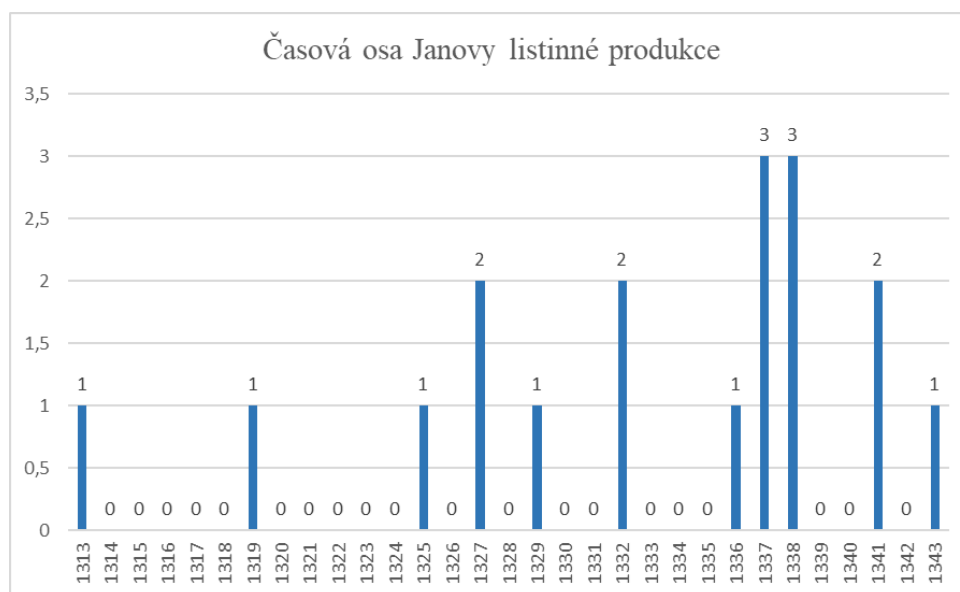

Graf č. 1: Časová osa Janových confirmací a donací

Pro graf č. 2 byly užity veškeré Janem pro křižovníky vydané listiny, tedy nejen confirmace a donace a nejen dokumenty uložené v křižovnickém fondu, a to pro vytvoření kompletní časové osy, v němž spolu panovník a křižovníci určitým způsobem komunikovali. Proto přibyly další dva dokumenty zanesené v Regestáři, jak je popsáno výše, a z fondu pak dvě listiny bez donačního a confirmačního pořízení ze 40. let 14. století. V součtu se jedná o osmáct listin. Po doplnění oněch dvou listin z Regestáře zmizela bezmála čtrnáctiletá pauza v první polovině Janově vlády. Zároveň může toto doplnění ukazovat, že nedošlo k náhlému propadu panovníkova zájmu, případně nějakému radikálnímu úpadku špitálu či něčemu podobnému, kdy by se křižovníci přestali angažovat ve svých záležitostech, ale že určitý kontakt mezi panovníkem a řádem byl kontinuální. Z grafu je pak také patrné ohraničení třiceti let, během nichž byly vydány všechny Janovy dokumenty, tedy mezi roky 1313 a 1343. Období řídnější produkce je v prvních patnácti letech, během nichž bylo vydáno „pouze“ pět písemností. Zbývajících třináct se tísní v období druhých patnácti let. I díky této skutečnosti je možné vidět

¹³⁰ Mimo jiné: Z. VAŠEK, Zbožná nadání in: Historie – Otázky – Problémy 3, č. 2, 2011, s. 58.

tendenci k již zmiňované kumulaci, v rámci níž bylo v některém období vydáno i více listin datovaných k témuž dni, jako například v září 1332 nebo v červnu 1337, kdy byly vydány hned dvě listiny v tomtéž dni. Dle mého názoru je ale možné říci, že je patrný dlouhodobý a v podstatě nepřerušovaný zájem o křižovníky ze strany Jana Lucemburského, stejně jako i možný aktivní kontakt křižovnického řádu s panovníkem. Konkrétní doklady o jejich vystupování v jeho blízkosti však postrádáme.

Graf č. 2: Časová osa Janovy listinné produkce

Vydání Janovy confirmace již k roku 1313 je poměrně rané, předchází – jak bylo zmíněno – i Janově confirmaci práv pro Staré Město pražské. Na jednu stranu by tato skutečnost mohla ukazovat na angažovanost křižovnického špitálu v tehdejší politice, na druhou možná samotný zájem Jana – či někoho jemu blízkého – o křižovnický špitál. U donací je ale situace rozdílná. Porovnej-li se první křižovnická nadání s dary jiným institucím¹³¹ je zřejmé, že křižovníci nebyli první, které Jan po svém nástupu na český trůn obdaroval, nicméně zcela stranou odsunuti také nebyli, jak je patrné z následujícího výčtu. Již roku 1312 se Janově pozornosti těšil klášter brněnských dominikánek, tedy ještě dříve, než byla vydána ona první křižovnická confirmace. Roku 1319 nadal kladské johanity, roku 1320 klarisky ve Znojmě. Následující dva roky projevil přízeň řádu německých rytířů, a konečně roku 1325 cisterciákům v Sedlci. Poté následují křižovníci s rokem 1327. Je ale také pravdou, že v tomto roce pro ně

¹³¹ Jako východisko je užitá tabulka donací Jana Lucemburského v českých zemích, která je součástí: Z. VAŠEK, Zbožná nadání in: Historie – Otázky – Problémy 3, č. 2, 2011, s. 60.

byly vydány hned dvě listiny a další následovala již roku 1329. Mezi obdarovanými institucemi tedy špitál minimálně v období prvních dvaceti let nezapadá, naopak je jako instituce obdarována – společně s řádem německých rytířů – nejčastěji.¹³²

Než se text přesune k listinné produkci Elišky Přemyslovny, ráda bych rozvedla trochu polemickou otázku ohledně Janova vědomí zajímavého křižovnického založení. Jak již bylo při rozborech jeho písemností zmíněno, žádná z nich neobsahuje přímou zmínku o Anežce Přemyslovně tak, jak to bylo obvyklé u přemyslovských listin. Na jednu stranu je tato skutečnost vcelku logická. V době vydání většiny přemyslovských dokumentů se mohla Anežka přímo angažovat a působit na donační činnost svých příbuzných, na druhou stranu je ale v listinách zmiňována nejen jako přímluvkyně, ale i jako zakladatelka špitálu. Přesto není v Janových listinách zmínka, že by byl špitál jakkoliv s Anežkou spojován. Jediným způsobem, jak by mohlo být na skutečnost královského založení špitálu v listinách poukazováno, jsou Janovy zmínky o svých předchůdcích na českém trůně. V listině o potvrzení mýta tituluje přemyslovské panovníky jako osoby, z jejichž donací vycházela privilegia křižovnického špitálu, v jiné confirmaci Jan mluví o vznešených králich – předchůdcích, kteří obdarovávali tento špitál a konečně v jedné z listin prosí o spásu duše nejen pro sebe, nýbrž i pro krále Janovi předcházející. Zdá se tedy být velmi polemické, zda tyto – na první pohled velmi stereotypní obraty – mohou být odkazem na královské založení křižovnického řádu.

3.2.2. Písemnost královny Elišky

Naproti poměrně bohaté produkci Jana Lucemburského je v křižovnickém fondu dochována pouze jedna listiny Janovy manželky Elišky. Jedná se o dokument datovaný k 3. lednu roku 1314. Obsahem listiny není ani přímá donace, ani typická confirmace. Jedná se spíše o jakési prohlášení, že špitál a jeho majetek má sloužit k užítku chudým.¹³³ Listina je zařazená jednak pro svoji jedinečnost, jako jediná ve fondu dochovaná listina vydavatelky, ale stejně tak i pro zajímavou formulaci,¹³⁴ v níž se Eliška odkazuje na tradici českých královen jako zakladatelek a donátorek křižovnického špitálu. Jméno Anežky však v listině – na rozdíl od přemyslovských dob a ve shodě s písemnostmi Jana Lucemburského – zmíněné není. Dále

---

¹³² V citované tabulce (pozn. č. 133) není zmíněna písemnost druhá křižovnická listina roku 1327 ohledně neplacení městských dávek špitálem v Ústí nad Labem.

¹³³ Křižovníci, inventář, č. 147, s. 92.

¹³⁴ „...nos, que disponente diuina clementis predecessori[bus] reginis Boem[ie] fundatori[bus] hospital[is] pred[i]c[t]i...“

listina říká, že špitál je dávám k užitku a potřebě jak duchovním, tak světským osobám, stejně jako dalším, bez kterých by špitál nemohl fungovat. Je teoreticky k zamyšlení, zda listina nebyla reakcí na probíhající spor o vybírání papežských desátků, které byly od kolektorů po křižovnících vyžadovány, i když byli od této povinnosti osvobozeni. Spor je zachycený v několika dokumentech, které jsou datovány např. ke dni 30. září roku 1313,¹³⁵ nebo další k 24. dubnu 1314,¹³⁶ což již bylo zmiňováno. Byť se tedy nejedná o Eliščinu donaci či confirmaci v pravém slova smyslu, mohlo jít o určité vyjádření podpory křižovníckému řádu. Toto tvrzení by podpořil i vidimus kustoda a děkana vyšehradského kostela a opata strahovského kláštera, který se zmiňuje o čtyřech listinách. Jedna z nich je ta Eliščina, zbývající tři se dotýkají právě vybírání desátků.¹³⁷

To, že Eliška směřovala křižovníkům pouze jedinou listinu je velmi překvapivé, stejně tak skutečnost, že jim neposkytla žádný dar.¹³⁸ Mezi lety 1312 a 1330 učinila na jedenáct donačních aktů,¹³⁹ velkou pozornost věnovala cisterciáckému řádu, především logicky zbraslavskému klášteru, pamatovala také na pražské dominikánky a další. Křižovníkům ale žádný dar směřovaný nebyl. Především v kontextu její snahy o kanonizaci Anežky Přemyslovny se zdá být tato skutečnost zarážející. Je pravdou, jak bylo nastíněno, že křižovníci se relativně těšili Janovy pozornosti a že tak teoreticky nemusela být potřeba, aby se v této oblasti angažovala i Eliška. Byť je nesnadné činit z jediného dokumentu obecné závěry, spíše než Anežčin odkaz jsou v dokumentu oslavovány všechny přemyslovské panovnice jako donátorky špitálu a spíše než směrem k Anežce se formulace listiny vydává směrem k vykreslení hrdých přemyslovských královen. To je však jen taková drobná úvaha, k jejímuž rozpracování bylo by třeba větší množství listinného materiálu.

3.2.3. Listiny markraběte Karla

Do sledovaného období vlády Jana Lucemburského spadají i dvě listiny markraběte Karla. První z nich byla vydána 30. ledna 1338 a Karel v ní confirmuje Janovu listinu datovanou ke 4. dubnu 1337,¹⁴⁰ ta je v Karlově písemnosti celá opsána. Vzniká zde tak

---

¹³⁵ Křižovníci, inventář, č. 142, s. 89–90.

¹³⁶ Křižovníci, inventář, č. 149, s. 93–94.

¹³⁷ Křižovníci, inventář, č. 148, s. 93.

¹³⁸ Z. VAŠEK, Zbožná nadání in: Historie – Otázky – Problémy 3, č. 2, 2011, s. 63.

¹³⁹ Tamtéž.

¹⁴⁰ Křižovníci, inventář, č. 203, s. 122.

diplomatický řetězec, v němž Karel potvrzuje listinu Jana, který zase potvrzuje nově nabytý majetek v Dolanech křižovníkům. To by samo o sobě nebylo nic zvláštního, zajímavostí je ovšem skutečnost, že o konfirmaci křižovníci žádali osobu, která sice ještě nebyla panovníkem, ale minimálně měla velmi předpoklad pro to se jím stát. Tato skutečnost může ukazovat na určitou politickou orientovanost křižovníků, zvláště přičte-li se fakt, že ony dva dokumenty, Janův a Karlův, byly vydány v podstatě rok po sobě.

Druhá listina, ve které je Karel zainteresovaný, je datována k 6. červnu roku 1343. Jedná se o zápis sporu, který se odehrál před Karlem jakožto správcem království.¹⁴¹ Jádro listiny tvoří přepis listiny Václava I. z roku 1235,¹⁴² ke kterému je připojen i německý překlad. Je možné, že listina Jana Lucemburského z 7. července 1343, v níž nařizuje dodržování a neporušování křižovnických práv,¹⁴³ byla výsledkem snahy urovnat spory a neshody, které byly s křižovníky spojeny a které nebyly záležitostí několika let, ale spíše desetiletích, jak již bylo pospáno výše v případě listiny Elišky Přemyslovny.

Regestář pak zmiňuje ještě jedno Karlovo nařízení, které mělo být vyhlášeno 6. února 1343. Šlo o zanesení privilegia Václava I. do desk zemských,¹⁴⁴ kvůli absenci tohoto ustanovení v křižovnickém fondu nedošlo k jeho bližšímu prozkoumání.

3.2.4. Shrnutí lucemburských donací

Je patrné, že listinná produkce směřující ke křižovnickému špitálu po nástupu nové dynastie neustala. Donace a konfirmace jsou s největší intenzitou vydávány v posledních patnácti až dvaceti letech Janovy vlády s tím, že počet vydaných donací a konfirmací není v podstatě rozdílný. Také je možné si všimnout změny ve formulaci listin, a to změny z určitého úhlu pohledu logické. V Janových listinách se v podstatě již nevyskytuje odkaz na Anežku Přemyslovnu, jak tomu bylo u přemyslovských listin. Místo ní jsou zmiňováni předcházející panovníci jako ti, kteří vydali příslušná privilegia, včetně donací či jejich konfirmací. Tato formulace by se mohla zdát nezajímavá a mohla by být považována za typizované ustálené spojení, i přesto zastávám názor, že takové drobné zmínky by teoreticky mohly poukazovat na určité vědomí o tradici křižovnického špitálu i jeho založení královskou rodinou. Bylo by

---

¹⁴¹ Křižovníci, inventář, č. 236, s. 139.

¹⁴² Listina č. 3, jak o ní bylo psáno výše.

¹⁴³ Křižovníci, inventář, č. 237, s. 139–140.

¹⁴⁴ RBM IV, č.1225, s. 489.

tak velmi užitečné v dalším bádání porovnat tyto a podobné formulace s jinými Janovými listinami pro jinou instituci.

Co se ukázalo být poměrně překvapivé, byla malá angažovanost královny Elišky. V křižovnické fondu se nachází pouze jedna její listina, v níž panovnice vyjadřuje podporu špitálu s určitým přihlášením se k odkazu přemyslovských královen, které špitál obdarovávaly. Mohlo se jednat o reakci o dlouhotrvající spory o odvádění různých poplatků, které křižovníci v období kolem vydání této listiny byli nuceni řešit. Může se zdát zajímavé, že ze strany Elišky nedošlo k žádné donaci. Počet Karlových listin z doby Janovy vlády představují, stejně jako u Elišky, vcelku malý vzorek. Ten ukazuje nutnost řešit rozsáhlé spory, které křižovnický špitál, potažmo řád, často provázely, a to opět především kvůli jeho vynětí z placení desátků či různých cel.

Zaměří-li se pozornost na místa vydání zmíněných dokumentů, většina listin byla vydána v Praze, jen v několika málo z Janových listin (konkrétně tři) mimo ni, a to v Lucemburku. Pro zajímavost poslední Janova písemnost vydaná pro křižovníky, která tedy neobsahuje ani donační ani konfirmační pořízení, byla vydána v Lutychu, a to jako jediná z celého fondu. Je otázkou, z jakého podnětu a jakým způsobem vznikaly právě ony mimopražské listiny. Zda bylo jejich napsání podníceno ještě v Praze, ale realizace proběhla později, či zda se v Janově přítomnosti pohybovala osoba z křižovnického řádu, případně zda byly důvody zcela jiné. Je nutné podotknout, že jedna z listin Václava I.¹⁴⁵ – která je sice v archivní pomůcce označena za falzum, ale jak již bylo ukázáno, i některá tak zvaná falza potvrzovala skutečný stav věcí – možnost křižovníka v panovníkově blízkosti připouští. Regest této listiny říká: „Mistr špitálu bude členem královské družiny s průvodem 6 (v cizině 8) jezdců na králův náklad.“¹⁴⁶ Je otázkou, do jaké míry tohle byla skutečná praxe. Bohužel se mi nepodařilo najít takovou písemnost, která by obsahovala například svědečnou řadu, v níž by byl obsažený křižovník, a která zároveň vznikla ve stejném období a na stejném místě jako některá mimopražská křižovnická listina. Teze o přítomnosti členů křižovnického řádu u panovníckého dvora mimo Prahu tak nemohla být nikam posunuta.

---

¹⁴⁵ Křižovníci, inventář, č. 3, s. 18–19.

¹⁴⁶ Tamtéž.

Závěr

Závěrem bych ráda shrnula důležité poznatky týkající se Janových donací pro křižovníky s červenou hvězdou, stejně jako listin markrabího Karla či královny Elišky, případně nastínila několik střípků k možnému dalšímu rozpracování.

Na prvním místě je třeba zmínit, že byť jsem pracovala převážně s jedním fondem, a to fondem relativně celistvým, je nutné mít na paměti jeho možnou neúplnost. To, že křižovnický „archiv“ potkala nejedna katastrofa dokládají i drobné zmínky přímo v listinách, příkladem může být Janova konfirmace ze dne 14. září 1332, v níž mluví o shoření původního privilegia, a podobně. Proto spíše než srovnávat počty listin jako takové, je podnětější sledovat tendence ve vydávání od přemyslovských panovníků až k Janovi. Díky tomu je možné si všimnout, že zatímco většina přemyslovských listin explicitně zmiňují Anežku Přemyslovnu jako přímělkyni či zakladatelku, v lucemburských zkoumaných listinách se již zmínky o Anežce nenachází. Lze si položit spekulativní otázku, zda Jan věděl o královském založení špitálu a pokud ano, zda jeho formulace v listinách na tuto skutečnosti ukazují.¹⁴⁷ Také je patrné, že po nástupu nové dynastie nebyl křižovnický špitál opomínán v nadáních i konfirmacích, že první z těchto typů dokumentů byly vydávány i poměrně brzy po Janově nástupu a že buď z Janovy strany panoval opravdový zájem o křižovnický špitál, nebo že sami křižovníci se politicky angažovali a aktivně se vyslovovali ve prospěch svého řádu. Podtrženo by také mělo být specifické umístění křižovnického špitálu v Praze, které předznamenalo jejich další poslání – vedle starosti o chudé a nemocné starost o kamenný most. Křižovníci tak museli být institucí důvěryhodnou, a to i v očích panovníkových. Na to ukazuje nejen fakt, že jim Jan například svěřil nápravu špatně spravovaného špitálu, ale především právě skutečnost, že měli zodpovědnost za udržování onoho kamenného mostu. Že se mohlo jednat o nákladnou správu může svědčit potvrzení práva vybírat clo na tomto mostě, stejně jako za účelem jeho údržby lámat kámen. Právě potvrzování a rozšiřování práv křižovnické instituce ukazuje na panovníkův štedrý přístup k jejich řádu, donační a konfirmační listiny jsou ve vzájemné rovnováze.

Oproti Janově poměrně bohaté produkci je ve fondu k nalezení pouze jedna písemnost královny Elišky reagující pravděpodobně na spory, do nichž byl křižovnický řád vtažen. V kontextu její snahy o kanonizaci Anežky Přemyslovny je pozoruhodné, že se u křižovnického

---

¹⁴⁷ Teorie je blíže popsána v podkapitole „Donace a konfirmace Jana Lucemburského“ a „Shrnutí lucemburských listin“.

špitálu neangažovala více. Aktivita markraběte Karla také není výrazná, nárůst jím vydávaných listin přichází až v letech po jeho korunovaci.

S vytvořenými závěry se zároveň ukazuje množství cest, kterými by bylo možné se při budoucím bádání vydat. Nebyla například věnována pozornost těm donacím, které nepochází od členů královské rodiny, od panovníka, případně jeho manželky Elišky nebo syna Karla. Tato oblast je sama o sobě velmi zajímavá a možná by vytvářela různorodější vhléd do motivací jednotlivých darů, než jak tomu může být u darů panovnických. Jen v období Janovy vlády bylo vydáno dle hrubého průzkumu přes deset donačních listin od osob mimo okruh královské rodiny. Prozkoumat tedy i tento typ listin a pojmout jej například z hlediska časového a sledovat, ve kterých obdobích docházelo k největšímu podarovávání křižovnického špitálu, případně proč tomu tak bylo, by bylo jistě podnětné. Těchto možných cest, kterými by bylo možné v tématu pokračovat, je nepřeberně. Velice zajímavé by bylo také postupovat chronologicky dále a rozebrat pro křižovníky vydané listiny Karlem IV. Jen povšechný náhled do jejich fondu ukazuje, že z Karlovy provenience se v něm nachází alespoň šestnáct listin, které by jistě také stály za hlubší rozbor. Pokračoval-li by pak výzkum například až do husitských válek, bylo by možné propojit křižovnické téma s širšími společenskými i správními změnami Prahy, které zahrnovaly i změny v péči o onen, pro křižovníky tak příznačný, kamenný most.

Seznam grafů

Graf č. 1: Časová osa Janových konfirmací a donací	30
Graf č. 2: Časová osa Janovy listinné produkce	31

Seznam pramenů a literatury

Prameny a inventáře

Karel BERÁNEK, Věra BERÁNKOVÁ, Archiv křižovníků s červenou hvězdou v Praze, I. díl – Listiny 1233–1872. Inventář SÚA, Praha 1983: Archivní pomůcka.

Národní archiv Praha, fond Křižovníci s červenou hvězdou – generalát a konvent, Praha (1233–1872), dostupné: <https://www.monasterium.net/mom/CZ-NA/RKr/fond> [8. 5. 2024].

Literatura a edice

Robert ANTONÍN, Ideální panovník českého středověku. Kulturně-historická skica z dějin středověkého myšlení, Praha 2013.

Klára BENEŠOVSKÁ (ed.), Královský sňatek. Eliška Přemyslovna a Jan Lucemburský – 1310, Praha 2010.

Václav BĚLOHLÁVEK, Josef HRADEC, Dějiny českých křižovníků s červenou hvězdou, Praha 1930.

Marie BLÁHOVÁ, Mlada HOLÁ, Klára WOITSCHOVÁ (eds.), Panovnická reprezentace v písemné kultuře ve středověku: sborník prací k životnímu jubileu profesora Ivana Hlaváčka, Praha 2021.

Lenka BOBKOVÁ, Jan Lucemburský, Praha 2018.

Lenka BOBKOVÁ, Územní politika prvních Lucemburků na českém trůně, Ústí nad Labem 1993.

Milan M. BUBEN, Encyklopedie řádu a kongregací v českých zemích. Řády rytířské a křižovnické, Praha 2009.

Milan M. BUBEN, Rytířský řád křižovníků s červenou hvězdou, Praha 1996.

Běla DLOUHÁ, Blahoslavená Anežka Česká: dcera českého krále Přemysla Prvního, zakladatelka kláštera sester svaté Kláry a svatého Františka a první abatyše či starší sestra toho kláštera, zakladatelka rytířského řádu křižovníků s červenou hvězdou a jejich špitálu před mostem Karlovým, přečistá sestra svaté chudoby podle srdce bratra Františka, Praha 1932.

Michal DRAGOUN, Středověké rukopisy v Českých zemích, Praha 2018.

Zdeněk DRAGOUN, Praha 885–1310. Kapitoly o románské a raně gotické architektuře, Praha 2002.

Georges DUBY, Rok tisíc, Praha 2007.

Josef EMLER (ed.), *Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae. Pars III. Annorum 1311–1333*, Praha 1890.

Josef EMLER (ed.), *Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae. Pars IV. Annorum 1333–1346*, Praha 1892.

Zdeněk FIALA, *Předhusitské Čechy. Český stát pod vládou Lucemburků 1310–1419*, Praha 1968.

Gustav FRIDRICH (ed.), *Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae III/1*, Praha 1942.

František HEŘMANSKÝ, Rudolf MERTLÍK (edd.), *Zbraslavská kronika*, Praha 1975.

Zdeňka HLEDÍKOVÁ, *Svět české středověké církve*, Praha 2010.

Zdeňka HLEDÍKOVÁ, *Donace církevním institucím v Čechách v prvním dvacetiletí 15. století (Statistický přehled)* in: *Husitství – reformace – renesance. Sborník k 60. narozeninám Františka Šmahela, Jaroslav PÁNEK, Miloš POLÍVKA, Noemi RAJCHRTOVÁ (edd.)*, Praha 1994.

Wojciech IWAŃCZAK, Jan Lucemburský. *Dějiny bouřlivého života a hrdinné smrti českého krále a lucemburského hraběte v jednadvaceti obrazech*, Praha 2018.

Karel MARÁZ, *Pečeti Jana Lucemburského*, Brno 2007.

Martin NODL, František ŠMAHEL (eds.), *Člověk českého středověku*, Praha 2002.

Hana PÁTKOVÁ, *Česká středověká paleografie*, České Budějovice 2014.

Petr POLEHLA, Jan HOJDA (eds.), *Církev, žena a společnost ve středověku: sv. Anežka Česká a její doba*, Ústí nad Orlicí 2010.

Vlastimil RUDOLF, *Majetkové poměry křižovníků s červenou hvězdou: příspěvek k hospodářským dějinám středověku*, diplomová práce na FF UK 1991.

Helena SOUKUPOVÁ, *Anežský klášter v Praze*, Praha 2011.

Jiří SPĚVÁČEK, *Jan Lucemburský a jeho doba (1296–1346)*, Praha 1994.

Jindřich ŠEBÁNEK, Sáša DUŠKOVÁ (edd.), *Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae IV/1*, Praha 1962.

Miroslav ŠMIED, František ZÁRUBA (edd.), *Svatá Anežka Česká a velké ženy její doby*, Praha 2013.

Josef ŠRÁMEK, *Středověká listinná falza. Podvod, nebo prostředek uchování dějinné paměti?* IN *Dějiny a současnost*, ročník XXXI, 4/2009.

Václav Vladivoj TOMEK, *Základy starého místopisu Pražského. Oddíl 1, Staré město pražské*, Praha 1866.

Zdeněk VAŠEK, „...aby se jim více líbilo modlit se dnem i nocí za nás.“ *Donace v českých zemích ve vrcholném středověku*, diplomová práce obhájená na FF UK 2008.

Zdeněk VAŠEK, Zbožné dary v českém středověku, disertační práce obhájená na FF UK 2016.

Zdeněk VAŠEK, Zbožná nadání in: Historie – Otázky – Problémy 3, č. 2, 2011.